

Keltavästäräkin, *Motacilla f. flava* L., ja Pohjan keltavästäräkin, *Motacilla f. thunbergi* Billb., levinneisyydestä Suomessa.

LEO LEHTONEN

Lintukäsikirjojemme (HORTLING 1929, KIVIRIKKO 1947) mukaan kulkee keltavästäräkin ja pohjan keltavästäräkin valtaraja massamme suunnilleen 65 leveyspiirin vaiheilla. Mainittujen käsikirjatietojen mukaan on ornitologisessa kirjallisuudessa uusia tietoja nimirodun esiintymisestä verraten kaukana idässä ja pohjoisessa.

Niinpä PYNNÖNEN (1943) mainitsee keltavästäräkin yleiseksi erällä Joensuun seudun niittyalueilla, kun taas pohjan keltavästäräkki on tavattu ko. alueella vain harvoja kertoja. Myös MERIKALLIO (1946, 1951) — joka kylläkin viittaa käsikirjatietojen paikkansapitämättömyyteen — on löytänyt tutkimusalueeltaan itä-Suomesta (62—64° pohj.lev.) jokseenkin runsaasti keltavästäräkkejä, sillä nimirodun osuus koko kannasta on 27.8 % Hän on sitäpaitsi tehnyt 1940-luvulla löytöjä Oulun pohjoispuolelta ja Pudasjärveltä saakka. Kvantitatiivisiin tutkimuksiinsa nojautuen MERIKALLIO ilmoitti huhtikuussa 1954 SLY:n kokouksessa, että nimi- ja pohjoisen rodun lukusuhte etelä-Suomessa on 1:1. Kokonaismääräksi Suomessa on MERIKALLIO (1951) ilmoittanut 86 000 keltavästäräkkiä ja 237 000 pohjan keltavästäräkkiä.

Käsitykseni keltavästäräkkierotujen levinneisyydestä Suomessa poikkeavat edellä sanotusta. Jo 1930-luvulla ihmettelin Helsingin seuduilla havaittavaa pohjan keltavästäräkin runsautta ja vallitsevuutta nimimuotoon verrattuna. Vuonna 1941 suoritin ensimmäisen seikka-peräisen tarkkailun Helsingissä, jolloin kävi yllättäen ilmi, että Vanhassakaupungissa ja Huopalahdella kaikki »näyttivät olevan» pohjoista rotua (LEHTONEN 1945). Havaintovihoissani on 1940-luvun jälkipuoliskon vuosilta samantapaisia merkintöjä, sillä vain kevätmuuton aikana on näkynyt nimimuotoon kuuluvia yksilöitä.

Keltavästäräkkien tuntomerkkien tarkkailu on tuonut esiin erään mielenkiintoisen seikan, joka viittaa siihen, että nimi- ja pohjoinen rotu ilmeisesti risteytyvät. Tiedossani ei ole todistettavia bastardi-tapauksia, mutta kentällä olen joutunut monta kertaa tarkkailemaan koirasyksilöitä, joiden väri- ja äänitunnukset soveltuvat osaksi molempiin rotuihin.

Motacilla f. flava-koiraan luonteenomaisimpia tunnusmerkkejä on selvä valkoinen juova, joka kulkee nokan tyvestä silmän yläreunan kautta niskaan. Pohjan keltavästäräkki-koiraalta, jonka päälaki on mustahko, tämä puuttuu. Etelä-Suomen avomailla tapaa kuitenkin joukon keltavästäräkkejä, joilla sanottu juova kulkee huomattavan kapeana viiruna ainoastaan silmän takana. Koska posket ovat jonkin verran tummemmat kuin nimimuodolla, muistuttaa ko. lintu melkoisesti Ranskassa ja Iberian niemimaalla pesivää *Motacilla flava iberiae*'ta. Sen äänessä taas on ilmeistä yhtäläisyyttä pohjan keltavästäräkin luonteenomaisen »rsluu»-varoitussäänen kanssa, joka nimimuodolta puuttuu (HORTLING 1946). Käsittääkseni kyseessä on todellakin kelta- ja pohjan keltavästäräkin bastardi, ja sellaisena yllä kuvattu lintu jalempänä käsitelläänkin.

Selvittääkseni keltavästäräkkierotujen välisen lukumääräsuhteen Suomessa suoritin vuosina 1952—54 joukon runsauslaskentoja etelä-Suomessa. Nämä kokonaisuudessaan näkyvät seur. taulukosta. Mainittakoon, että kesäkuussa 1945 en löytänyt ainoatakaan nimirodun edustajaa Kainuussa 64—66° pohj. lev. väliltä, en myöskään v. 1946 Kuopion seuduilta enkä v. 1949 Jyväskylän ympäristöstä.

Aineisto on niukka, mutta selvä. Sen mukaan *Salpausselästä etelään olevalla rannikkomaalla näyttää Motacilla f. flava olevan yllät-*

Havaintopaikka <i>Beobachtungsort</i>	Aika <i>Datum</i>	Koiraslintujen lukumäärä <i>Anzahl Männchen</i>		
		<i>M. f. thunbergi</i>	<i>M. f. thunbergi</i> * <i>M. f. flava</i>	<i>M. f. flava</i>
Helsinki, Vanhakaupunki	26. V -53	18	3	0
Helsinki, Vanhakaupunki	17.—18. VI -54	28	1	0
Helsinki, Iso-Huopalahti	9.—10. VI -54	28	4	1
Helsinki, Maunula—Käpylä— Haaga	27.—29. V -54	24	4	1
Hamina, Kirkkojärvi	6.—12. VI -52	29	0	0
Hamina, Kirkkojärvi	5.—10. VI -53	30	0	0
Nastola, Villähde	22.—25. VI -54	12	1	1
Orimattila, Kaitala	8.VII -54	5	0	0
Yhteensä — <i>Insgesamt</i>		174	13	3

Taulukko 1. Keltavästäräkkierotujen lukumäärä eräissä etelä-Suomessa vuosina 1952—54 suoritetuissa laskennoissa.

Tabelle 1. Die bei einigen Taxierungen in Südfinnland in den Jahren 1952—54 gefundenen Individuenzahlen der zwei Schafstelzenrassen.

tävän vähälukuinen. Keräämäni aineisto viittaa suoranaisesti siihen, että sen levinneisyyden pohjoisraja — irrallisia hajalöytöjä lukuunottamatta — kulkisi jossakin 61.—62. leveyspiirin seuduilla. Tämä niivetty varsin hyvin siihen käsitykseen, mikä keltävästäräkin levinneisyydestä on Ruotsissa. ROSENBERGIN (1953) levinneisyyskartasta käy nimittäin ilmi, että nimirodun pohjoisraja Ruotsissa kulkee Pohjanlahden rannikolla 61° ja sisämaassa 59—60° leveyspiirien välillä. HOLMSTRÖM et al. (1942) luettelevat tosin hajalöytöjä kauempaakin pohjoisesta, nimittäin Dalarnesta (60—64° pohj. lev.), Ångermanlandista ja Jämtlandin länsiosista (63—64° pohj. lev.). Saman lähteen mukaan ovat pohjan keltävästäräkin eteläisimmät löytöpaikat Skånen Landskronassa (56° pohj. lev.).

Keltävästäräkkirotujen levinneisyyden selvittely on jäänyt meillä syrjäytettyyn asemaan. Emme tunne laisinkaan, esiintyykö näiden biologiassa — elinpiirissä, päivärytmiikassa, muutto- ja pesimisajoissa ym. — selviä eroja, kuten joillakin ulkomuodoltaan läheisillä lajeilla (metsäkirvinen-niittykirvinen, metsätiaainen-viitatieäinen, uunilintu-tiltalti), vieläpä peipon ääniroduillakin (LEHTONEN 1954). Aineiston pahimpana heikkoutena on — niukkuuden ohella — juuri se, että se on peräisin pääosaltaan tulva- ja suoniityiltä. Varsinaisesti vain Nastolan ja Orimattilan havainnot on kerätty viljelysaukeilta, jotka tosin tukevat saatua kokonaiskuvaa.

Havaintoni ovat joka tapauksessa ilmeisesti ristiriidassa vallitsevan käsityksen kanssa, sillä mainitseehan KIVIRIKKO (1947) harvinaisuutena, että Nurmijärvellä on pesinyt pohjoinen rotu. Helsingin seuduilla ei lukusuhteissa ainakaan vuodesta 1941 lähtien ole tapahtunut muutosta pohjan keltävästäräkin hyväksi.

Kirjallisuusluettelo: HOLMSTRÖM, C. T. et al., 1942, Våra fåglar i Norden I. Stockholm. — HORTLING, I., 1929, Ornitologisk handbok. Helsingfors. — 1946, Lintukirja 2. painos. Helsinki. — KIVIRIKKO, K. E., 1947, Suomen linnut I, 2. painos. Porvoo—Helsinki. — LEHTONEN, L., 1945, Lintuparatiisi pääkaupungin liepeillä. Porvoo—Helsinki. — 1951, Karjalan peippo (*Fringilla coelebs karelica*) Suomessa ja Itä-Karjalassa. Luonnon Tutkija 58. — MERIKALLIO, E., 1946, Über regionale Verbreitung und Anzahl der Landvögel in Süd- und Mittelfinnland, besonders in deren östlichen Teilen, im Lichte von quantitativen Untersuchungen. Ann Zool. Soc. Zool-Bot. Fenn. Vanamo, Tom. 12 N:o 2. — 1951, On the numbers of land-birds in Finland. Acta Zool. Fenn. 65. — PYNÖNEN, A., 1943, Havaintoja Joensuun seudun linnustosta. Kuopion Luonnon Yst. yhd. julk. B 2, N:o 1. — ROSENBERG, E., Fåglar i Sverige. Stockholm.

Zusammenfassung: Über die Verbreitung der Schafstelze, *Motacilla f. flava*, und der Nordischen Schafstelze, *M. f. thunbergi*, in Finnland. Verfasser hat seit 1941 das zahlenmässige Auftreten der beiden Schafstelzenrassen an einigen Orten in Südfinnland untersucht; eingehendere quantitative Taxierungen wurden in den Jahren 1952—54 durchgeführt. Es hat sich dabei — von früheren Auffassungen abweichend — herausgestellt, dass der Bestand fast in Gänze der nördlichen Rasse zufällt. Tabelle 1 zeigt die Ergebnisse der quantitativen Taxierungen in Verteilung auf die verschiedenen Orte. Ausser den beiden reinen Rassen wurden an den Beobachtungsorten auch Bastarde gesehen, bei denen der Augestreif dünn und nur hinter dem Auge erkennbar ist. Ihre Lautäusserungen umfassen den kennzeichnenden Warnungslaut »rslju« der Nordischen Viehstelze, der der Nominatform fehlt. Verfasser vermutet, dass die Nordgrenze der eigentlichen Verbreitung wie u.a. in Schweden bei etwa 61—62° n.Br. verläuft. Eine Veränderung der Zahlenverhältnisse der Rassen ist in der Gegend von Helsinki zumindest während 15 Jahre nicht zu verzeichnen gewesen. Da das boreale Element in der Vogelfauna gegenwärtig in Zurückziehung begriffen ist, erscheint eine Arealerweiterung südwärts auch bei der Nordischen Schafstelze nicht wahrscheinlich.

Nattskärrans, *Caprimulgus e. europaeus* L., sångrytm.

CH. EHRSTRÖM

Många fåglar har en regelbunden sångrytm som varierar med dygnets och årets tider. Hos bofinken kan man under den bästa sångtiden i maj och juni urskilja tre sångmaxima: ett tidigt på morgonen genast efter uppvaknandet, ett på förmiddagen och ett sent på eftermiddagen eller på kvällen. Lövsångaren har två sångmaxima: ett på morgonen strax efter uppvaknandet och ett på eftermiddagen. Trädgårdssångaren sjunger ivrigt på morgonen och på förmiddagen men hörs också på dagen och på kvällen (KLOCKARS 1941).

Taltrasten, koltrasten och rödhaken har en utpräglad morgon- och kvällssång medan dagsången är svag eller saknas. En registrering av sångintensiteten som PALMGREN företog den 23 juni 1932 visar att taltrasten och rödhaken sjöng ivrigt tidigt på morgonen och sent på kvällen men var praktiskt taget helt tysta på dagen. Koltrasten däremot sjöng även på dagen fastän oregelbundet (PALMGREN 1932). — Taltrasten och rödhaken brukar sjunga också på natten då vädret är lämpligt (PAATELA 1938, KLOCKARS 1941).